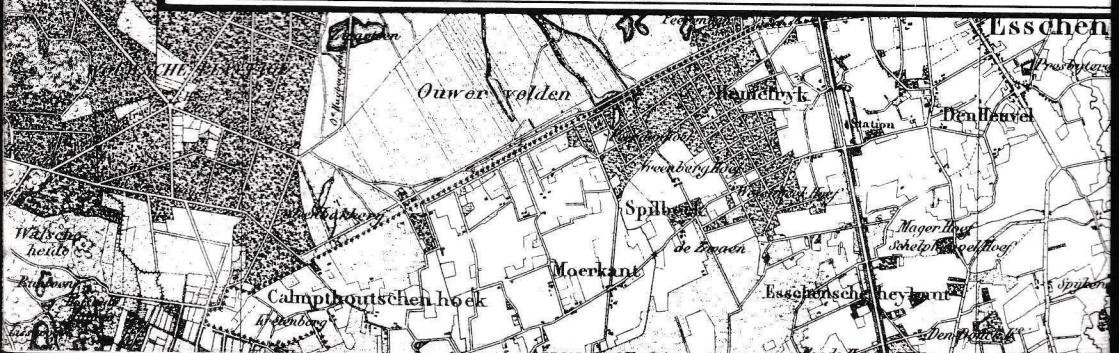

heemkunde kring
DE VIERSCHAER
WOUW

1/2- '93

De Wouwse bierbrouwerijen

XI. Bijlagen

BIJLAGE I

Verklaring uit 1618 waaruit blijkt wie er vóór 1583 in Wouw een brouwerij hadden.

*Extracten vijften Registere vander
heerlijckheijt Wouwe*

Compareerde voer ons Schepenen onderschreven de personen van Anthonij Janssen van Cats ende Willem Philips Goortssen schepenen ende inwoonders alhier tot Wouwse voirschreven oudt ontrent vijftigh jaeren ende hebben verclaert op hennen eedt hen bijden heer drossart affgenomen warachtich te wesen hoe dat voer de leste troublen alhier tot Wouwse inder platse sijn gebrouwen geweest groote ende cleijne bieren de welcke de brouwers aen allen lieden hebben vuytvercocht ende hen proffijt dermede gedaen sonder iemandts contradictie hens comparanten weten.

Welcke brouwers waren bij name Claes van Stijle, Coppen de Backer, Cornelis Pierssen Lathouwers ende eene Anthonij Geertssen van Cats des eerste attestants grootvader was midtsgaders noch eenen Joris Joosten. Redenen van wetentschap dat sij attestanten rechts voer de voirschreven troublen daer menichmael bier hebben sien haelen ende uijtslijten aen diversche personen ende want goddelijk ende redelijk is etc. soo hebben wij desen bij onsen secretaris laten expediëren optem 5 april 1618.

Compareerde Cornelis Joppen, balmaker van sijnen ambacht woonende tot Roosendael oudt lxxviiij jaeren rechtelijk alhier tot Wouwe gearresteert zijnde ten versoecken van

4
Anthonij van Cats schepen des heeren drossarts ende verclaert op sijner mannen waerheijt in plaetse van eede den welcken hij presenteert te doen des versocht zijnde warachtich te sijne dat hem kennelijck ende indachtich is dat voer de leste troublen ende verloopen in den jaere 1583 vanden voirschreven dorpe van Wouwe alhier heef gebrouwen seker bieren die hij vuijt heeft sien vercoopen aen den gemeenen man.

Welcke brouwers waren bij name Cornelis Pietersen Lathouwers ende Joris Joossen die insgelijks deselve uijtvercocht heeft.

Redenen van wetentschap allegerende dat hij comparant voirschreven menigen pot bier heeft gehaelt voer een oort stuijvers den pot.

Item verclaert noch dat insgelijcks bieren gebrouwen heeft eenen Jan van Ackeren ende de selve oock vuijtvercocht.

Item verclaert noch dat hij wel weet ende heeft hooren zegghen dat onder dese jurisdictie gebrouwen heeft eenen Huijbert Baten.

Verclaert noch dat de beste bieren die van buijten ingebracht worden soo Delftsche als meer andere een blanck den pot golden diemen hiet raep op them ende de tweede Merseler die golden eenen halven braspenning ende de derde die hieten val vande banck die golden eenen halven stuijver.

Redenen van wetentheijt dat hij comparant de selve bieren dickmaels heeft gedroncken verclaerende hiervan winninghe noch te verwachten schade noch baten.

Actum den 28 april 1618 presentes Pieter Claessen ende Willem Philips schepenen.

Geëxtraheert vuijt den voirschreven registre
per me ende accordeert dermede

J. Coenen 1618

(Oud Archief Wouw nr. 146. Een enkele stukje is niet te lezen. Met dank aan de heer E. Kemperman die mij behulpzaam was bij de transcriptie)

Verklaringen:

Leste troublen:

Hier wordt het beleg van het kasteel in Wouw in 1583 bedoeld. Tijdens dit beleg vertrok de complete bevolking, terwijl een ander deel werd uitgemoord. Tientallen jaren later kwamen de mensen terug.

groote en cleijne bieren:

Hier is sprake van het brouwen van zwaar en licht bier, een verschil dat in het alcoholgehalte tot uiting kwam.

balmaker:

Verdam noemt in het Middelnederlands Woordenboek het beroep van ballemaker. Hij omschrijft dat als draaier of vervaardiger van ballen.

Ook een leren zak wordt wel 'bal' genoemd. Mogelijk dat Joppen dit soort zakken maakte voor het vervoer van wijn of drank.

Streekarchivaris R. Jacobs wees mij op het feit dat ook kogels wel ballen genoemd worden. Misschien dat de getuige derhalve kogels vervaardigde.

Michel de Koning dacht aan de vervaardiging van kaatseballen voor de kaatssport. In dit verband worden de inwoners van Goirle nog steeds "ballenfruters" genoemd.

lxxviij:

Vaak worden getallen in het Romeins schrift geschreven. In dit geval was de getuige dus 78 jaar oud.

een oort:

Een muntstuk met een waarde van $\frac{1}{4}$ stuiver (= twee duiten). We vinden deze munt nog terug in de uitdrukking: 'Hij heeft zijn laatste oortje versnoept'. Officieel wordt het woord als 'oord' geschreven.

een blanck:

Een muntstuk van zilver gemaakt. Het werd zo genoemd omdat het in tegenstelling tot de munten waarin koper verwerkt was, niet zwart uitsloeg.

een braspenning:

Een muntstuk met een waarde van 1½ stuiver ofwel 10 duiten. Het was een extraatje om te "verbrassen". Vroeger werd het ook gebruikt in de betekenis van 'fooi' of 'drinkgeld'.

Raep op them en val vande banck:

Namen van biersoorten, zoals die in het stuk beschreven staan. Uit de naam 'val van de banck' mogen we concluderen dat het om een biersoort ging die nogal sterk was. 'Raep op them', zou gebruikt kunnen zijn in de betekenis van 'til op je hemd', wat weer zou kunnen duiden op het feit dat je van deze biersoort vaak naar het toilet moest. Deze verklaringen zijn echter door de schrijver samen met de heer Kemperman in een filosofische bui genoteerd en hebben derhalve geen wetenschappelijke waarde!

Dit soort namen is niets uitzonderlijks. Ook nu nog dragen bieren dit soort namen, denk maar aan 'Mort subite' van Geuze.

per me:

Door mij, wat zoveel wil zeggen dat dit persoonlijk door de ondergetekende werd genoteerd.

BIJLAGE II

Vondpeilingen van 1687 en 1711

Om te kunnen bepalen hoeveel belasting kasteleins, herbergiers en brouwers moesten betalen aan de pachter van de Impost over hun bier en sterke drank, werden er jaarlijks peilingen gedaan. Zo'n peiling werd de 'vontpeiling' genoemd.

In het oud archief van de gemeente Wouw zitten verschillende van deze peilingen. Een zo'n peiling uit 1687 van Moerstraten en een andere peiling uit 1711 van Wouw hebben we hieronder afgedrukt:

MOERSTRATEN 1687

Pijl ofte vont gehaelt ten versoecke van Franchis Alecaen in qualiteit als pachter van de bieren, wijnen ende brandewijnen over den Dorpe van Wouw, Heerel en Moerstraten als onderhoorige quu-

artieren voor den Jare Ingegaen eersten april XVI sevenentachtich ende Expirerende ultima Meert daer aen volgende. Ten huijse van de naerbeschreven herbergiers binnen Moerstraten voorschreven als volgt

Eerst ten huijse van *Niclaes Pieter Huijbrechts*,

Een stuck van twee tonnen volbier,

vier Oxhooften vol bier,

noch twee Tonnen, vol bier,

op een anckerken wijn een steertien dat op geleijt is

op een steene Cruijcxken ontr. een pint brandewijn

noch op een oxhooft bier achtentwintich schreeff,

Ende verclaerde den voorschreven *Niclaes Pieter Huijbrechts* de voorschreven bieren voor sijn eigen menagie ende niet om ten

Tappe te slejten ingeleijt te hebben.

Ten huijse van *Adriaen Adr. Boer*

Eerst op een halff vat bier negen duym

Ende verclaerde den voorschreven *Adriaen Adriaenssen* boers hetselve bier voor sijn eijgen menagie ende niet om ten Tappe

te slejten Ingeleijt te hebben.

Aldus Rechtelijke vont ende pijl gehaelt in voegen soo ende gelijk voorschreven is, op huijden den derden april XVI seebentachtich. ter presentie ende averstaen van *Anthonij Janssen van Bavel* loco pretoris denselven nevens *Cornelis Willemssen Crinkel* schepenen in Moerstraten mede [resent *Laureijs Samson van Rochelle* sintelmeester der Stadt Bergen op den Zoom.

Blijkbaar zijn niet alle mensen in het dorp bezocht, want op 17 april wordt nogmaals een aantal namen en voorraden opgetekend:

Eerst ten huijse van *Cornelis Gootsen Coolen*

geen bier

Ten huijse van *Willem Domen*

Op een Ton vijfthien duym bier,

verclaert geen bier meer te hebben.

Ten huijse van *Pieter Gootsen Volckers*

geen bier

Ten huijse van *Michiel Anthonissen Bogaers*

geen bier

Ten huijse van *Adriaen Adr. Boers*,

op een halff vat vier duym bier,

verclaert geen bier meer te hebben.

Ten huijse van *Cornelis Pietersen Buijck*

geen bier

Ten huijse van *Jacob Adr. Boers*

geen bier

Ten huijse van *Dirck Pauwelsen*
geen bier

Ten huijse van *Joost Martense*
geen bier

Ten huijse van *Adriaen Jacobs Lippus*
Twee oxgooffden vol bier,
noch een Oxhooft vol bier,
noch dertich schreeff op een oxhooft bier,
verclaert geen bier meer te hebben.

Ten huijse van *Dirck Janssen Buijk*
geen bier

Ten huijse van *Jan Pauwelsen Block*
geen bier

Ten huijse van *Geent (?) Adriaenssen*
geen bier

Ten huijse van *Pieter Claessen Schoen*
geen bier

Ten huijse van *Pieter Rombout Roovers*
geen bier

Ten huijse van *Jacob Pieterssen Coninck*
geen bier

Ten huijse van *Jan Janssen van Zoom*
vierentwintich schreeff op een oxhooft bier
noch tweeendartich schreef op een oxhooft bier
verclaert geen bier meer te hebben

Ten huijse van *Anthonij Janssen van Bavel*
Twee oxhoofden vol bier,
noch een Ton met twee halff vaten vol bier,
noch sethien duym bier op een Ton
verclaert geen bier meer te hebben

Ten huijse van *Aert Com. Maes*
Een steertien bier op een halff vat,
verclaert geen bier meer te hebben

Ten huijse van *dhr Lodewijk Briedselwits*
geen bier

Ten huijse van *Meeuws Marijnissen van Zittert*
Een steertien op een halff vat bier

Ten huijse van *Meeuws Janssen van Zittert*
geen bier

Ten huijse van *Cornelis Willemssen Crinckel*
Op een oxhooft dertich schreef,
noch op een oxhooft bier achtentwintich schreeff,
verclaert geen bier meer te hebben

Ten huijse van *Jan Willems Berghmans*
Tweeendartisch schreeff op een oxhooft bier,
noch acht duijm op een halff vat bier,
noch weerthien duijm op een halff vat bier,
verclaert geen bier meer te hebben

Ten huijse van *Pieter Janssen van Wesel*
geen bier

Ten huijse van *Adriaen Hendr. inden Boomgaert*
geen bier

Ten huijse van *Pieter Geertsen van de Car*,
geen bier

Ten huijse van *Gijsbrecht Adriaenssen*
geen bier

WOUW 1711

Vontpijl gehaelt bij Johan van Elsacker cum suis pagter ende mede doenders van vier schellinge van ider tonne bier en ses gulden van ider oxhooft wijn ten laste vande respectieve herbergiers over den saeijsone ende expirerende met den sevendē maert 1711.

Ten huijse van *Costiaen vande Wateringe* tavernier,
drie tonne vol bier van Pieter Wagemaeckers,
twee tonnen van Dirck Broeders vol bier,
een vat craen bier van Dirck Broeders,
een halff oxhooft vol wijn.

Ten huijse van *Adriaen Janssen Post*
twee tonne vol bier d'een van Pieter Wagemaeckers
en d'ander van Jacob van Osta.

Ten huijse van *Jan Com. Hagenaers*
een ton halft vol bier van Van Balen,
een vat vol bier van Dirck Broeders

Ten huijse van *Jan Lindertsen Eels*

4
een ton vol bier en twee half vaten ider omtrent half vol bier
een half ancker wijn omtrent half vol.

Ten huise van *Francois van Beethoven*

een ton vol bier

een ton boven de helft van Pr. Wagemaeckers

Ten huise van *Adriaen Groffen*

drie tonnen vol bier van Pieter Wagemaeckers

Ten huise van *Comelis Mens*

vier oxhoofden vol bier

twee tonnen van Pieter Wagemaeckers vol bier

twee tonnen van Corn. van Balen vol bier

een vat vol bier

op een oxhooft en op een ton op ider een steert bier

een half oxhooft wijn

op een vat een steert rensse wijn

Ten huise van *Johan Snul*

een oxhooft vol vol bier

Ten huise van *Johan Hoptenbrouwer*

een ton vol bier van Pieter Wagemaeckers

op een vaetien een steertie wijn

Ten huise van *Pieter Remmens*

een ton vol bier van Dirck Broeders

in een fles omtrent een pint jenever

Ten huise vande *wed. Marguis Ad. Nijssen*

nemant thuis

Ten huise van *Jan Geert van Ackeren*

twee tonnen vol bier van Corn. van Balen.

op een ton vanden selve Van Balen omtrent half vol

op een vaetien van omtrent agt kannen omtrent drie kannen wijn

Ten huise van *Jan Jacobsen Verhaert*

twee tonnen omtrent half vol bier van Corn. van Balen

op een ton van vernoemde Van Balen een steert bier

Ten huise van *Nicolaus Coopmans*

twee tonnen vol bier van Van Balen

een vat vol bier van Van Balen

een vat half vol bier vanden selven

een vat vol bier van Roosendael

drie pinten sjenever op een fles

op een vaetien van Hameldoncq omtrent 5 a 6 kannen wijn

Ten huijse vande wed. Lodier Marijnus Lodierse
drie tonnen vol bier van Van Balen
Een ton omtr. half vol van Van Balen
steert op een ton van Pr. Wagemaeckers

Aldus gedaen ende den voorn. vontpijl in voegen vernt opgenomen ten huijse als voor deser 28 augustus 1710. Present dheer
stadthouder Temet, Corstiaen Ruijten ende Pieter Wagemaeckers raed op wesent Johan Snul

BIJLAGE III

Plaacaet op 't verbieden van de brouwerijen ten platten Lande:

De Staten Généraal der Vereenigde Nederlanden, allen dengeenen die deze sullen sien ofte hooren, lesen ZALUYT, alsoo wij van tijt tot tijt ondervinden, dat door het excerceren van allerhande grove Neringen, inzonderheyt het Brouwen en Mouten ten Platten Lande onder het district van de Généraliteit, beneffens het componeeren en slingeren sowel in de steden als ten platten Lande voorz., de Finansie van den Staat seer werd verkort, strijdende tegens de Generale Placcaete en Ordonnanties. En omme daer in te voorsien, SOO ist, dat wij na rijpe Deliberatie, goetgevonden, geordonneert en verstaen hebben by desen: Eerstelijk, dat gene Brouwers ofte Mouters ten platten Lande langer het brouwen nogte mouten sullen vermogen t'excerceeren, als tot den laetsten Marty deses Jaers 1787 en dat deselve haers Ketel of Ketels Brouwkuyp, Koelback of Koelbacken niet langer en sullen vermogen te laten staen, maer uytgebroken hebben vóór den laatsten July des Jaers 1687, sonder die ten eeuwigen Dage wederom te herstellen en wie nae den voorn laetsten Maert 1687 bevonden wierde gebrouwen te hebben, sal daeraen verbeuren ses hondert gulden boven de breucke, in den Gen. Placcaete begrepen en die Maniere voorseyt, vóór den laetsten July 1687 hunne brouweryen niet hadden uyt of afgebroocken sullen daeraen verbeuren de somme van één duysent gulden boven de verbeurte van Ketels, Kuypen, Koelbacken en opdat

dese Onse goede Meninge in alle hunne deelen werde aghtervolgt en naegekommen SOO gelasten en bevelen wij alle Gouverneurs en Commandeurs der Steden onder de Generaliteit behorende, te ordoneeren en gelasten deselve bij deze, dat sij lieden des versogt sijnde van den Officier ofte Pachter van dat Dorp ofte District waeronder het uytbreeken volgens Onse goede Orde en Intensie niet en soude wesen achtervolgt, aenstonds de sterke hand te bieden met soveel gewapende Mannen als den Officier ofte Pachter noodigh oordeelen sal, welcke Soldaten geassisteerd met één of meer 's Lands Deurwaarders sullen op redelyck Daghgelt tot laste van den gebreckigen Brouwer of Brouwster d'executie dirigeeren met het stucken slaen van de Ketels en Kuypen etc. en te doen transporteeren. En opdat niemant hiervan preten-deere eenige Ignorantie, hebben wij medegelast, dat dit Placcaet allomme daer men gewoon is Publicatie te doen, openbaerlyk voor den Volcke afgekondigt en geaffigeert sal worden. Aldus gedaen, goetgevonden en gearresteert in 's Gravenhage den 18 February 1687,

J. Schimmelpenninck van der Oye.

BIJLAGE IV

Prijzen uit correspondentieregister "DE STER"

In het correspondentieregister van brouwerij "De Ster" komen verschillende overzichten voor van prijzen zoals die gehanteerd werden in de loop van de jaren tachtig van de vorige eeuw.

Er wordt onderscheid gemaakt in een aantal biersoorten: Naast 'wit bier' was er ook 'best wit bier', 'bruin bier' en 'best bruin bier'. Dan was er 'oud bier', maar dat bestond ook in 'jong oud bier' en 'best oud bruin'. Regelmatig is er ook sprake van 'pompbier' en 'Oranje-bier'.

Aan de hand van de correspondentie gevoerd met afnemers is het mogelijk om een vrij compleet overzicht te maken

van de prijzen. Daaruit blijkt dat die prijzen vrijwel ongewijzigd bleven in de loop van vele tientallen jaren.

Naam	1881	1882	1883	1884	1885
------	------	------	------	------	------

BRUIN BIER

1 kin bruin bier	f 2,12½	f 2,12½	f 2,50		
1 vat bruin bier	f 4,25	f 4,25	f 4,50		
1 stuk bruin bier	f 12,75	f 12,25	f 12,25		
1 ton bruin bier			f 8,50	f 8,50	
¼ ton bruin bier			f 2,50		

BEST BRUIN BIER

1 vat best bruin bier	f 7,--				
¼ ton best oud	f 4,--	f 4,--			
1 kin best bruin bier	f 3,50	f 3,50			

WIT BIER

1 vat wit bier	f 3,25	f 3,25	f 3,25	f 3,35	f 3,25
1 kin wit bier	f 1,75		f 1,65		
¼ ton wit bier	f 1,75	f 2,ff			
1 ton wit bier		f 6,50	f 6,50	f 6,50	f 6,50

Naam	1881	1882	1883	1884	1885
------	------	------	------	------	------

BEST WIT BIER

1 kin best wit bier	f 2,--				
1 vat best wit bier	f 4,--				

POMPBIER

1 kin pompbier	f 3,--		f 3,25		
1 vat pompbier	f 6,--	f 6,--	f 7,--		
1 stuk pompbier	f 20,50	f 20,50	f 20,50	f 20,50	
¼ ton pompbier		f 3,25			
1 ton pompbier	f 14,--			f 13,60	f 13,--

oud bier

1 vat oud bier	f 6,--	f 6,--	f 6,--	f 6,--	f 6,--
1 stuk oud bier	f 21,--	f 21,--			
1 kin oud bier	f 3,35	f 3,25			
¼ ton oud bier	f 3,50				
1 ton oud bier			f 12,--		

BEST OUD BIER

¼ ton best oud bruin	f 4,--	f 4,--	f 4,--	f 4,--	f 4,--
1 kin best oud bier	f 4,--	f 4,--	f 4,--	f 4,--	

JONG OUD BIER

1 vat jong oud bier f 6.-- f 7.--
1 stuk jong oud bier f 20,50

ORANJEBIER

1 vat oranje bier f 7.-- f 7.--
1 ton oranje bier f 14.-- f 14.--
1 stuk oranje bier f 23.--
1 okshoofd oranjeb. f 21.--

Enkele losse prijsvermeldingen:

In 1868/1869/1870 kost ¼ ton bruin bier f 2,50
In 1874 en 1875 kost een vat bruin bier f 5.--
In 1873 geldt een prijs van f 3.-- voor een kin bruin bier.
In 1878 kostte een vat bruin bier f 4,25 en een vat wit f 3.-- en een vat pompbier f 6,60

1886:

¼ ton bruin bier f 2.--
1 ton pompbier f 13.--

1887:

1 vat pompbier f 7.--
1 ton bier f 14.--

1888:

1 vat wit bier f 3,75
1 vat faro (?) f 8.--
1 vat bruin f 4.--

1889:

1 vat bruin bier f 4.--
1 vat wit bier f 3,25
1 ton pompbier. f 14.--

1890:

1 vat bruin bier f 4.--
1 kinnetje bruin f 2.--

1893:

1 vat wit f 3,25
1 vat bruin f 4,25

1900:

1 vat gerstenbier f 4,50

Ergens in het brievenboek lezen we ook:

Het Oranjebier is "zeer geschikt voor de pomp en zeer goed op flesschen over te tappen"

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankcentrale "Wouw" B.V.

VAN HET MARQUISAAAT VAN
Kerkhof slikken
Hildernisse en